

בבא בתרא צ"ט

“שלשים אמה קומתו” ועשרים אמה קומתו” משפת כרובים ולמעלה
למדנו במשנה בעניין גובהו של היכל. ומביאה הגמרא שבני העיירות הקשו לרבי חנינא מהכתוב בספר מלכים: “וַהֲבִית אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַה' שְׁשִׁים אַמָּה אָרְפוּ וְעֶשְׂרִים רָחְבוּ וְשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ” שכתוב בו שארכו של בית המקדש מן המזרח למערב מפתח ההיכל עד כותל מערבי של בית קדשי הקדשים הוא שלשים אמה. ארבעים אמה אורך ההיכל, ועשרים אמה של קדש הקדשים וקומתו שלשים אמה. ונמצא שגם בית קדשי הקדשים גבהו שלשים אמה. על מה שכתוב שם: “וְלִפְנֵי הַדְּבִיר עֶשְׂרִים אַמָּה אַרְךָ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רָחֵב וְעֶשְׂרִים אַמָּה קוֹמָתוֹ”, לפני הדביר עשרים, לפני ממחיצת בית קדשי הקדשים אמה טרקסין שקרויה דביר עשרים אמה אורך מן המזרח למערב, עשרים אמה רוחב מצפון לדרום, ועשרים אמה קומתו? אמר להם רבי חנינא, שהכתוב מחשב את עשרים אמה של קומת בית קדשי הקדשים משפת הכרובים ולמעלה. שני הכרובים של שלמה שעמדו על הקרקע, אחד מימין הארון אצל כותל מערבי ואחד משמאלו וגובהם עשר אמות¹³²

133

מה למעלה אין משמש כלום אף למטה אין משמש כלום מקום ארון וכרובים אינו מן המדה והכתוב בא להשמיע בזה, שכמו שעשרים האמות כולן חלל ואין בהן דבר, כך גם עשר האמות שלמטה אין בהן דבר, וגוף הכרובים היו עומדים בנס, ומקום הארון אינו מן המדה אלא היה עומד בנס וכנפי הכרובים שבאוויר לא חצצו. ומכאן ראינו למה שאמר רבי לוי, ויש אומרים רבי יוחנן, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון וכרובים אינו מן המדה. וכן שנינו בברייתא, שכשנתנו את הארון שמושה עשה בבית קדשי הקדשים, אף שמדתו עשרים על עשרים אמה, יש לארון עשר אמות ריוח לכל צד, שעמד בנס.

רבנאי א' בשם שמואל הכרובים רבנאי אמר בשם שמואל, לומדים שגופם של הכרובים של שלמה היה עומד בנס. מהכתוב בספר מלכים שאורך כל כנף היה חמש אמות. וכיון שסך הכל הוא עשרים, היכן גופם שהיה בין כנפיהם עמד? אלא נשמע מכאן שהם היו עומדים בנס.

ומביאה הגמרא שש קושיות שמא לא עמדו בנס. הקשה אביי, אולי שתי הכנפים יוצאות ממקום אחד באמצע הגב, ואין מרחק בין הכנפים והגוף יוצא מתחת

132 כמו שכתוב במלכים שכנף האחת נוגע בקיר צפונה וכנף חבירו נוגע בקיר דרומי. והכרובים של משה היו על גבי הכפורת. רשב"ם.

133 בפרש"י למקרא כתב שתקרת ההיכל היתה גבוהה משל ק"הק עשר אמות ולא עיין כאן. תוס'.

הכנפים¹³⁴. רבא הקשה, שמא הכרובים לא עמדו במקביל אלא אחד משוך מעט לכותל המערבי והשני משוך מעט לכותל המזרחי. ורב אחא בר יעקב הקשה, שמא הכרובים היו עומדים בקדש הקדשים באלכסון מפניה לפינה זה כנגד זה. ורב הונא בנו של רב יהושע הקשה, שמא כתלי בית קדשי הקדשים נעשו צרים יותר למעלה ובגובה הכנפיים הרוחב היה יותר מעשרים אמה. ורב פפא הקשה שמא הכנפים עצמן היו כפופות, כאדם שמכופף ידו מעט והיו פחות מעשרים אמה. ורב אשי הקשה שמא כנפיהם היו משוכלות כנף על כנף כאדם שחובק את ידי¹³⁵.

ר"י ור"א אחד א' פניהם איש אל אחיו וא' א' פניהם לבית
 נחלקו רבי יוחנן ורבי אלעזר כיצד הכרובים היו עומדים, האחד אמר שפניהם היו איש אל אחיו¹³⁶, והאחד אמר שפניהם לבית¹³⁷. ואין להקשות למי שאמר פניהם איש אל מהכתוב בספר דברי הימים: "וְהָם עֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם וּפְנֵיהֶם לְבַיִת", מפני שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום הם הופכים פניהם זה לזה¹³⁸, ובזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום פניהם אל הבית. ואין להקשות למי שאמר שפניהם לבית מהכתוב: "וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו" מפני שהכרובים היו מצדדים את פניהם, קצת לבית וקצת זה לזה¹³⁹. כמו ששינינו בברייתא אונקלוס הגר אמר על הכתוב בדברי הימים: "וַיַּעַשׂ בְּבַיִת קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים כְּרֻבִים שְׁנַיִם מַעֲשֵׂה צַעְצָעִים" שהכרובים הם מעשה צעצועים, תינוקות¹⁴⁰, והם מצודדים את פניהם כתלמיד הנפטר מרבו.

משנה

מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו¹⁴¹, נכנס ביום בשעה שדרך בני אדם נכנסין, שעל מנת כן חלקו ולא שיטריח אותו בלילות לעמוד ממטתו ולפתוח לו, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ואינו מכניס בהמתו ומשקה מבורו, שזה אינו צורך הבור, אלא ממלא ומשקה מבחוץ. ובעל הבור עושה מנעול כדי שבעל הבית לא יגנוב ממי הבור, וגם בעל הבית עושה פותחת.

134 תוס' הק' שעדיין היו בנס שכ' אינם נכנסים בכ'. וי"ל שאביי הקשה שהגוף לא היה עומד בנס. תוס'.

135 ומה שכתוב 'וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף' הוא כעין נוגעות שהן זו כנגד זו. רשב"ם.

136 כמו שכתוב בכרובים שעשה משה "וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו". רשב"ם.

137 כמו שכתוב בדה"י בכרובים שעשה שלמה "וְהָם עֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם וּפְנֵיהֶם לְבַיִת". ואינם כאותם של משה שהם על הכפורת ואלו על הקרקע, והיו של עץ שזמן מצופים זהב. רשב"ם.

138 כחבת זכר ונקבה האוהבים סימן שהקב"ה אוהב את ישראל ומתחלה כך נעשו פנים אל פנים כדי שתשרה שכינה בישראל ויעשו רצונו של מקום. וכשאין עושים הופכין פניהם לבית על ידי נס. רשב"ם.

139 כאדם שמדבר אל חבירו והופך ראשו קצת לצד אחר ואין לתרץ כאן בזמן שישראל עושין כו' שכיון שעיקר עשיית כרובים פניהם לבית לא היה להם לעשותו לסימן שאין ישראל עושין רצונו של מקום. רשב"ם ותוס'.

140 לשון צעצועים כלומר תינוקות כמו שא' מאי כרוב כרביא ילד, כלומר כתינוקות הנפטרים מרבותיהם והוא מה שא' דמצדדי אצדודי. רשב"ם.

141 ע"י חלוקה או שלקחו מבעה"ב ולקח גם את הדרך. רשב"ם.

בעל הבור עושה פותחת משום שואלת הגמרא, להיכן בעל בור ובעל הבית עושים מימיו ובעל הבית משום חשד אשתו פותחת? רבי יוחנן אמר ששניהם עושים פותחת לבור. שואלת הגמרא, מובן שבעל הבור נועל מפני בעל הבית, אולם מדוע בעל הבית עושה מנעול? אמר רבי אלעזר משום חשד אשתו, כדי שבעל הבור לא יכנס לשם עד שבעל הבית יבוא. אבל לא חוששין משום גניבה, שלא יגנוב את חפציו של בעל הבית, שהאשה משמרת את הבית.

משנה

מי שיש לו גנה לפנים משל חב' מי שיש לו גינה לפנים מגינתו של חברו, נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. יורשים או שותפים שחלקו, והחיצון נתרצה לתת לפנימי דרך באמצע שדהו, נכנס רק בשעה שדרך בני אדם להכנס¹⁴² ואינו מכניס לתוכה תגרין, לקנות מירקות גינתו. ולא יכנס בתוכה לכתחלה כשאינו צריך כלום מהגינה, אלא כדי לקצר את דרכו לשדה אחרת שלו¹⁴³. והחיצון זורע את הדרך, שהיות והיא באמצע השדה לא מחל לו הדרך מכל וכל שלא יוכל לזרוע לשם.

נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהן, נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שרוצה שמשתמא מחל לו את כל הדרך לגמרי להיות מיוחד להליכה ולא לזריעה, ומכניס לתוכה תגרין. ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת, זה וזה אינן רשאים לזרעה, כיון שהיא מן הצד יחדוה לגמרי להילוך.

גמרא

אמר רב יהודה בשם שמואל, מי שאמר לחברו אמת מים להשקות את בית השלחין, נותן לו שתי אמות לתוכה ואמה לאגפיה¹⁴⁴. אמה בית הקילון¹⁴⁵, עשוי להשקות בהמות ולרחוץ בגדים וכלים ואינו גדול כל כך, אני מוכר לך נותן לו אמה אחת לתוכה וחצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן לאגפיה¹⁴⁶.

142 שכיין שעושה לו היזק גדול שעובר באמצע שדהו הדבר ידוע שלא נתרצה לו בריוח אלא במה שצריך לו הרבה. רשב"ם.

143 שהוא דומה להכנסת תגרים שהחיצון לא שיעבד לו דרך אלא לתקן את גינתו וללקוט פירותיה אבל לא למה שאינו צורך הגינה. רשב"ם.

144 רשב"ם כתב בשם לשון ראשון שאם אמת המים היא צרה עליו לחפור בקרקע ולהרחיבה עד שתי אמות, ונותן לו מכל צד של אמת המים אמה מן השדה כדי לתקן מאותה קרקע את אגפיה של אמת המים אם יפלו. לשון אחר אמה בית השלחין אני מוכר לך נותן לו שתי אמות לתוכה של השדה לתקן את אגפיה אמה מכאן ואמה מכאן, בשם רבינו יעקב בר יקר ועיקר. רשב"ם.

145 ויש גורסים בית הסילון. רשב"ם.

146 ללשון הראשון נותן לו אמה אחת לתוכה להרחיב עד אמה, ולל"א נותן לו אמה אחת לשפתו לתוכה של קרקע מוכר, חצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן ועיקר. רשב"ם.

נח' אם נוטע באגפיים או אף זורע ונחלקן מה עושים באגפיים. רב יהודה בשם שמואל אמר, בעל השדה זורע את האגפיים, כמו שבמשנה החיצון זורע את הדרך¹⁴⁷. רב נחמן בשם שמואל אמר, בעל השדה נוטע את האגפיים. מי שאמר שזורעם כל שכן שנוטעם, שאינו מקלקל את האגפים שהשרשים מעמיקים ואינם מזיקים לשפתו, אבל הזרעים מתפשטים מיד ומחלחלים את הקרקע מלמעלה בשפתו. ומי שאמר נוטעם, אבל אינו זורעם שהשרשים מחלחלים את הקרקע.

אמת המים שכלו אגפיה מתקנה אמר רב יהודה אמר שמואל, אמת המים שאגפיה מאותה שדה נפלו מתקנה מהשדה הסמוכה מפני שחזקה שהעפר של אגפיה נתפזר לתוך אותה שדה. הקשה רב פפא, יאמר לו בעל השדה המים שעלו שטפו את אגפיה? אלא אמר רב פפא, הטעם שנוטל מבעל השדה שבסתם בעל השדה המוכר אמת המים גומר ומקנה את עפר שדהו לתקן את אגפיה כשיכלו¹⁴⁸.

משנה

דרך הרבים

מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו, שהוחזקו לעבור שם מעולם או שבעל השדה נתן להם את הדרך, נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו, ויש להם שני דרכים.

המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו צריך לתת לו ארבע אמות כרוחב עגלה. דרך הרבים שש עשרה אמה,¹⁴⁹ דרך המלך אין לה שיעור. דרך הקבר, כשנושאים את המת לקברו אין לו שיעור¹⁵⁰.

המעמד שהוא המקום שעושים מעמד אחרי שקברו את המת, דייני צפורי אמרו גודל הוא בית ארבעה קבים¹⁵¹.

גמרא

147 שאם בעל השדה שיעבד לו לקחת עפר מכאן אם יצטרך לא הפסידו אותו לגמרי בכך מלזרעם. רשב"ם.

148 אפילו כשנתן לו אמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה שמהיכן יביא לו עפר אם לא מאותה שדה, וכיון שכלו מתקנם מעפר השדה ומה שנתן לו מתחלה אמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה לכך הועיל שבעל השדה אינו יכול לעשות שם שום תשמיש שיקלקל את האגפים אלא נטיעה או זריעה אבל אין לו רשות לעשות שם בנין או כל דבר שמכביד, אבל מן האמה ולפנים יעשה בתוך שלו מה שירצה. רשב"ם.

149 כמו שלומדים במסכת שבת מעגלות של משכן. רשב"ם.

150 היא תקנת חכמים משום יקרא דשכבי ואמרו בכתובות שצריכים ללוותו הרבה בני אדם שיחזיקו מלא כל הדרך מאבולא עד סיכרא. ונראה בעיני שמה שאין שיעור דמת לא חמור כדרך המלך לפרוץ בנינים להפסיד ממון אחרים, אלא להלך על גבי תבואה ולא יטו ימין ושמאל, או שמדובר במוכר דרך הקבר לחברו ללכת דרך שדהו שמסתמא אין לו שיעור אלא כל מלוי המת יעברו שם ועיקר. רשב"ם.

151 חצר המשכן הוא מאה על חמשים אמה הוא בית סאתים, ובכל סאה ו' קבים. ונמצא שבית ארבעת קבים הוא רביע של מ' אמות ד' טפחים וג' אצבעות וג' רבעי אצבע ומשהו. רשב"ם והגהות הב"ח.

מתי אדם עושה דין לעצמו במקום
הפסד

מדייקת הגמרא, ממה שאין יכול לתת דרך אחרת
ואם נתן מפסיד את שני הדרכים, משמע שאינו
יכול לקחת מקל ולעצור את הנכנסים בדרך הישנה, מכיון שאין אדם עושה דין
לעצמו אפילו במקום הפסד. והרי לדברי הכל במקום שיש הפסד אדם עושה דין
לעצמו¹⁵²? רב זביד אמר משם רבא, באמת אדם עושה דין לעצמו במקום הפסד,
אולם כאן אסרו וגזרו חכמים אפילו כשנתן להם דרך ישרה, שלפעמים הוא יכול
לתת להם דרך עקלתון¹⁵³. רב משרשיא משם רבא אמר, אם נתן להם דרך ישרה
אין גוזרים, אלא שכאן מדובר שידוע שנתן להם דרך עקלתון. רב אשי אמר, בכל
אופן מפסיד גם את מה שנתן, הואיל וכל דרך שנותנין מצד אחד שלא היה שם דרך
תחלה, יש בני אדם שהיא רחוקה להם מן הראשונה, ויש שהיא קרובה להם יותר,
ונחשבת לדרך עקלתון, ואין בידו רשות לגזול את הרבים¹⁵⁴.

152 תוס' כתבו שלפי זה נקטו במשנה בחנם שהיתה עוברת דרך הרבים תוך שדהו ונתן להם כו', שאפילו נטלו לו
בחנם כיון שאינו עושה דין לעצמו. תוס'.

153 והם לא ישימו על לבם שקדירא דשותפי לא חמימא ולא קדירא וחשו חכמים לתקנת הרבים. רשב"ם.

154 ואין בין רב אשי לרב זביד דבר אלא חילוק טעמים כעין משמעות דורשין איכא בינייהו. רשב"ם.

